

„Žirgelių” rašto semantinis laukas

Vytautas TUMĖNAS

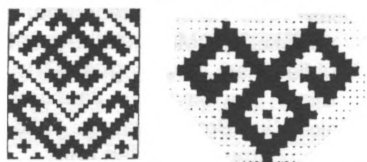
Lietuvių juostose dažni įvairiausi „stogelio su kabliukais” ženklų variantai, tai – vienas mėgstamiausių raštų. Gvildenant šio ženklo prasmę, reikia tirti du dalykus: pirma – jo pavidalo kilmę, jo atitikmenis ir sąsajas su tikroviškais (realistiškais) bei geometrizuotais mitologiniais atvaizdais; antra – aiškintis mums rūpimų įvaizdžių simboliką. Čia galima remtis ne tik artimais geometriniiais ar realistiškais atvaizdais, bet ir atitinkamais poetiniais įvaizdžiais.

Šiame darbe taikau struktūralistinę ir iš jos išplaukiančią kontekstinę tyrimo metodiką. Nagrinėjant reikšmes, ji vis dažniau naudojama Vakarų archeologijoje, etnologijoje, folkloristikoje. Tiriant daiktų prasmę ir simboliką, kai jų nesupa jokie rašytiniai šaltiniai, galintys juos paaiškinti, pasitelkiamas visas kultūrinis kontekstas, visos įmanomos sąsajos ir paralelės. Šį metodą paprastai taiko tos archeologijos ir etnodailėtyros kryptys, kurios kultūrą gvildena kaip žmogaus mąstymo stereotipų, struktūrų išraišką. Turėdami omeny juostų meno Lietuvoje gilų tradiciškumą, aiškiai atsekamą jų ornamento kilmę iš XI–XIII a., drąsiai galime kalbėti ir apie jų sąsają su senąja mitologija.¹

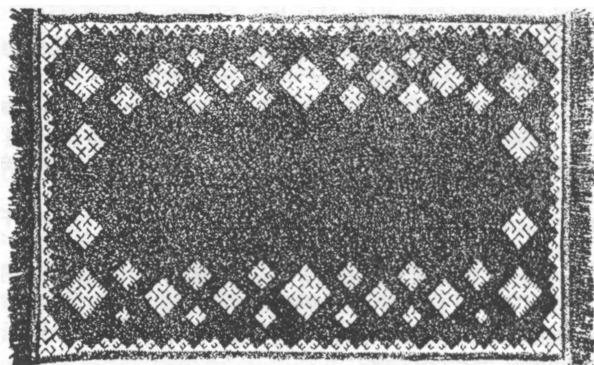
Tiek paprastus, neišplėtotus, tiek sudėtingus „stogelio su kabliukais” bei „stogelio su ataugėlėmis” ornamentus dzūkai ir aukštaičiai įvardija iš esmės vienodai – tai „žirgeliai”,² „žirgelis”,³ „arkliukai”,⁴ „arkliukas”.⁵ Latviai irgi vadina žirgeliu – „zirdziņš”.⁶ Artime jiems „rombo su kabliukais vienoje viršūnėje” ženklo vienintelis užrašytas pavadinimas – „arklio galvukė”.⁷ Aptariamųjų ornamentų plėtros iš pirminio varianto logika ir, kita vertus, išplėtotų įvairių skir-

tingų, tačiau priklausančių vienam tipui ženklų bendras vardas leidžia suvokti „žirgelių” ženklo archetipą: tai stogelis arba trikampis, kurio viršūnėje yra dvi ataugėlės, arba kabliukai, arba užlaužti kabliukai. Šie kabliukai įvairiuose variantuose gali būti ne tik stogelio viršūnėje, bet ir per visą jo šlaitą. Sudėtingas „stogelis su kabliukais” gali atrodyti net kaip rombas su kabliukais šlaituose (tarsi sudvejintas „stogelis”).

Taigi, sprendžiant iš pavadinimo, lyg ir aišku, jog „stogelis su kabliukais” – žirgų simbolis, tačiau ar

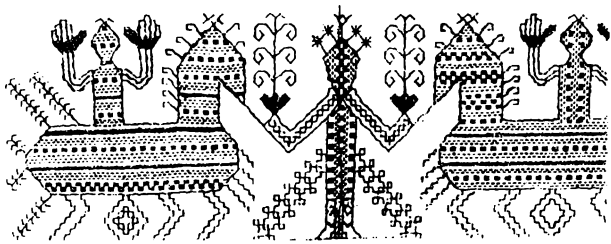

„Žirgelių”
raštas lietuvių
juostose.

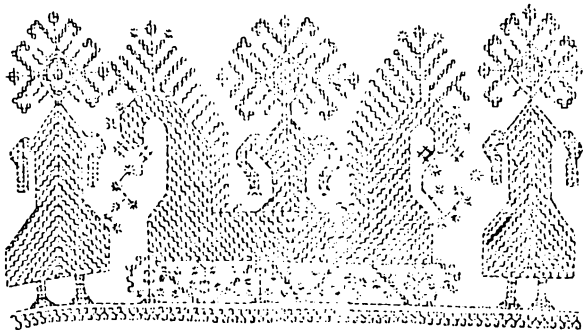

Tamsiai mėlynos vilnonės vilainės su ornamentais iš žalvario žiedelių,
XII a., Latvija, iš Ainavos ir Daktinės; V. Ginterio rekonstrukcija.

„žirgelių” rašto pavadinimas nėra atsitiktinis? Ar yra pagrindo sieti „žirgelių” rašto įvardijimą su baltų mitologija? Ar taip pat šį ženklą vadina ir kitos tautos? Ar panaši šio ženklo simbolika kitose kultūrose (ski-

Dvyniškėji raiteliai ir žirgai, kurių galvos primena „žirgelių“ ornamentą, prie Deivės. Moters marškinių siuvinėjimas, XIX a., Oblonecko gub., Š. Rusija // Изобразительные мотивы в русской народной вышивке. – Москва, 1990. – No. 121.

Antropomorfinės dievybės su galvomis, artimomis „žirgelių“ ornamentui vėpsų siuvinėjimuose, vaizduojančiuose dvynius, žirgų porą ir raitą Deivę; Š. Rusija, XIX a. // Косменко А. П. Народное изобразительное искусство вепсов. – Ленинград, 1984.

riantis šiuo ženklu žymimiems mitiniams įvaizdžiams, jo giluminė simbolika gali nesiskirti)? Jeigu rašto pavadinimai ir simbolika svetur būtų artima lietuviškai, tai būtų apie seną, mitologijos nulemtą stogelio su kabliukais įvardijimą „žirgeliais“. Ryšį su mitologija patvirtintų ir prasminiai šio ženklo atitikmenys kitose tautodailės rūšyse. Atskleidus „žirgelių“ ornamento kilmę, istoriją, aiškinant ženklo ir jo pavadinimo simbolikai, mėginsime išsiaiškinti, kodėl būtent šie įvaizdžiai pasirenkami simboliais, ką baltų mitologijoje simbolizavo žirgas.

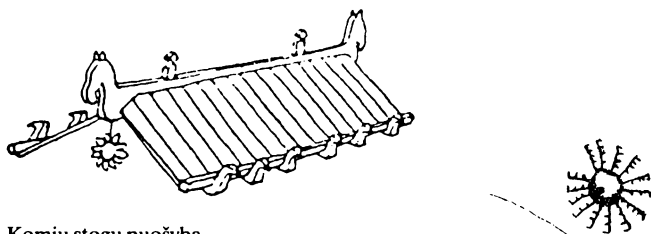
Pabandykime „stogelio su kabliukais“ ženklo simboliką iš pradžių panagrinėti atsietai nuo jo liaudiško pavadinimo.

Vadovaudamiesi idėja, jog visų senųjų archetipinių juostų ornamentų negalima sieti vien tik su juostų meno raida, pažvelkime į kitos rūšies taikomosios dailės kūrinius, kuriuose ryškiai išsiskiria aptariamasis ženklas, o svarbiausia, kuriuose įmanoma priartėti prie jo simbolikos. Vien tik iš ženklo formos spręsti apie jo simboliką galima tuo atveju, kai jis kontekstiškai arba tiesiogiai būna susijęs su apčiuopiamu konkrečiu vaizdiniu. Kaip tik toks yra daugumos XII a. latgalių vilainių dekoras.⁸ Šių tamsiai mėlynų vilnonių skarų kraštinėse išdėstyti tie patys „stogeliai su kabliukais“ iš žalvario. Aukščiau jų visame vilainių vidurio plote pasiklydę įvairiausios formos kryžiai ir

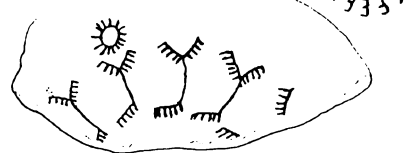
svastikos aiškiai sietini su dangaus šviesulių simboli-ka. O ką galėtų reikšti tie trikampiai su „kabliukais“?

Pagal mitologinę komponavimo logiką galima manyti, kad skaros viduryje yra aukštasis, dangiškasis pasaulis, o pakraščiuose – apatinis, žemės pasaulis. Sunkūs, tankiai suspausti trikampiai turėtų vaizduoti apatinį pasaulį, žemę, kalnus, piliakalnius ar alkakalnius. Remiantis mitine logika, galima manyti, jog tai – švenčiausias kalnas, ant kurio auga Gyvybės Medis, jungiantis žemę su dangum. Gyvybės Medis – tai mitinis įvaizdis, kurio žemiškas atitikmuo yra altorius, aukuras. Dievo garbinimas, aukojimas atliekamas prie Gyvybės Medžio, taigi trikampėliai gali simbolizuoti ir aukurus, o stogeliai su kabliukais – pačią auką. Kaip žinia, baltų tradicijoje laidotuvių auka buvo žirgas. Žirgo aukojimas, vadinamas Ašvamedha, buvo ir pats brangiausias senovės arijų kunigaikščių ritualas. Auka yra tarpininkas, susiejantis Žemę su Dangumi. Taigi vilainėje pavaizduotas Visas Pasaulis, jo modelis, tam tikras Gyvybės Medžio variantas. O būtent Gyvybės Medis ir įvairios jo atmainos – dažniausiai archajiškajame mene sutinkamas vaizdinys.

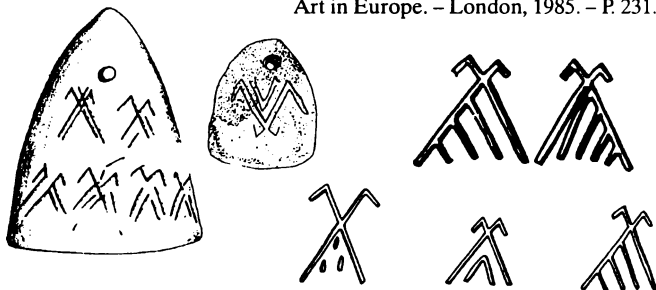
„Stogelio su kabliukais“ ornamentą vilainėse galima interpretuoti ir siejant jį su stogo mitiniu įprasminimu.

Komių stogų puošyba dviejų žirgų galvomis, dviem raiteliais ir saulės simboliu, pakabintu po žirgu // Talina Kumtülhooli Kõmmesoo - ugri nurimisreisi / koostanud K. Polln. – Tallinn, 1990. – P. 64.

Elniai, nešantys raguose saulę – įspaudas molio šukėje iš Las Karolinas; Saulė su elnio ragų pavidalo spinduliais – piešinys iš Tadžo de las Figuras. Abu radiniai iš Ispanijos vėlyvojo neolito // N. K. Sandars. Prehistoric Art in Europe. – London, 1985. – P. 231.

„Stogelis su kabliukais“, ženklas ant audinio pasvarėlių bei keramikos iš Jugoslavijos, Vokietijos, Vengrijos, Rumunijos; Senosios Europos kultūra, 5200 – 4000 m. pr. Kr. // M. Gimbutas. The Language of the Goddess. – San Francisco, 1989. – Fig. 32, 106.

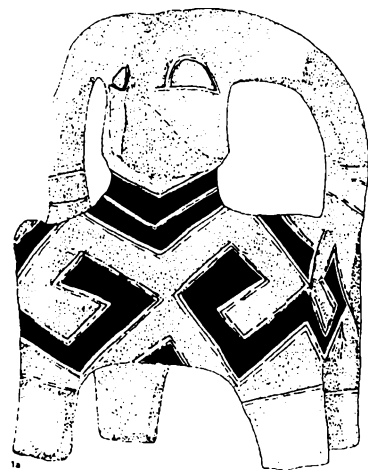
Mažajame žmogaus pasaulyje, jo mikrokosmose ta vieta, kuri „lietėsi“ su Dangumi, buvo jo namo bei šventyklos stogas. Taigi stogas ne tik saugojo nuo gamtos negandų, bet ir teikė dievišką globą. Ko gero, visame pasaulyje tam tikslui stogų kraigus puošdavo magiškais atributais – Gyvybės Medžio (plačiaja prasme), aukos, kosmogoniniais simboliais. Todėl, žinodami, kad žiemryčių Europoje, be aukos (tarpininko) motyvų, stogų puošyboje paplitęs ir dangaus šviesulio – saulės simbolis (pvz., Lietuvoje iškeliamas vainikas žymint stogo rentimo baigtį, o komiai po stogo kraigu, dekoruotu žirgo galva, kabina vainiką),⁹ šiuos motyvus lengvai ga-

Nuo viršaus iš kairės į dešinę: 1) mansių ornamentas „briedžių ragai“; 2) mansių ornamentas „elnio ragai“; 3) chantų ornamentas „arklio snukis“; 4) „stogelio su kabliukais“ tipo chantų ornamentas, virš kurio schematiški elnių atvaizdai: Ромбадсева Е.И. Мансийские орнаменты и их названия // Орнамент Западной Сибири. – Томск, 1989. – С. 117.; Лукина Н.В. Альбом хантыйских орнаментов. – Томск, 1979. – С. 155, 165.

Geriamojo rago liekana su briedžių atvaizdais (manoma, kad skandinaviškos kilmės). Kėdainių raj., III–VII a. // Vaitkunsienė L. Sidabras senovės Lietuvoje. – V., 1981. – P. 20.

Avino pavidalo lempa ar aukuras iš vario kasyklų Jugoslavijoje su „žirgelių“ ženklų (5000 m. pr. Kr.) // M. Gimbutas. The Language of the Goddess. – San Francisco, 1989. – Fig. 110.

lime atpažinti ir latvių vilainėse: viršuje dangaus šviesulys – saulė, žemiau – tarpininkas (žirgai), auka, dar žemiau – kalnas, namo ar šventyklos stogas.

Trikampis su kabliukais viršūnėje iš tiesų primena trobesio siluetą. Tiek paties seniausio būsto – kūginių „palapinių“,¹⁰ tiek pastatų su dvišlaičiu stogu siluetas yra trikampis su išsikišusiais konstrukciniais rąstais.

Apibendrinant išsakytašias mintis, galima būtų pažymėti, kad „stogelio su kabliukais“ ženklas sietinas su stogo puošybos, Gyvybės Medžio ant Kalno, aukos prie Pasaulio Medžio, Gyvybės Medžio plačiaja prasme įvaizdžiais. Žinant su dangiškuoju pasauliu labiausiai sietiną baltišką auką, dažnai vaizduojamą stogų puošyboje – lėkiuose, nesunku atpažinti žirgą.

Tačiau nuodugniau ištyrę lėkių įvaizdžius pamatysime, kad juose pasitaiko ir dviejų ragų (ar pusmėnulio), dviejų avinų bei kiti dvinariai įvaizdžiai (pvz., paukščių pora). Taip pat sutinkami ir trinariai Gyvy-

bės Medžio atvaizdai arba vienanaris Pasaulio Stulpo ženklas.¹¹ Nėra abejonės, kad visi jie vienaip ar kitaip siejasi su Gyvybės Medžio mitologema plačiaja prasme. Bet mus domina tik dvinariai atvaizdai, susisiejantys su vilainių „dviejų kabliukų stogelio viršūnėje“ ženklų ir juostų „žirgeliais“. Tokie yra avinai, ragai ir paukščiai. Kitaip sakant, jeigu pripažįstame „stogelio su kabliukais“ ženklą sąsają su lėkiais, turime išnagrinėti lėkių įvaizdžius.

Apie seną, vadinasi, ir giliai įprasmintą lėkių kilmę byloja ir jų geografinis paplitimas: jie nėra vien baltiškais reiškinys. Tokių pačių lėkių galime pamatyti ir tradicinėje olandų¹² ar vokiečių, gudų,¹³ moldavų ir kitų tautų architektūroje.

Kyla klausimas, ar žirgų lietuvių lėkiuose sąsaja su ragais yra pagrįsta gilesne mitologine logika, ar tai veikiau

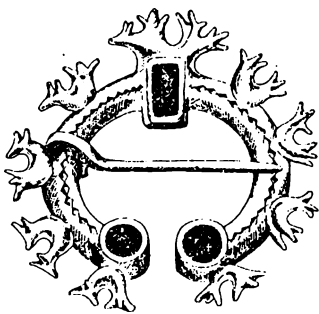
atsitiktinis vieno dvinario įvaizdžio pakeitimas kitu?

Šiaurės Rytų Europoje,

Komijoje kaip visiškas žirgų įvaizdžio atitikmuo klėties kraigo puošyboje naudojami elnio ragai.¹⁴ Ir tai suprantama, nes šiaurėje elniai atstoja žirgus ir karves. Vadinasi, tipologinis ragų atitikimas lietuvių lėkių žirgams gali turėti gilų mitologinį pagrindą, būdingą ne tik indoeuropiečių kultūriniam arealui. Neatsitiktinį ragų tapatumą žirgams simbolinėje mąstysenoje patvirtina ir daugelis kitų pavyzdžių. Kaip į lietuvių lėkių pirmtaką galima žiūrėti į neindoeuropietiškos Senosios Europos šventyklų stogų puošybą raguotų avinų galvomis.¹⁵ O Persijoje VII–VI a. pr. Kr. raguotų jaučių galvų poromis būdavo puošiami netgi šventyklų kolonų kapiteliai.¹⁶ Senojoje Europoje (Jugoslavija) jau 5000 m. pr. Kr. „stogelio su kabliukais“

ornamentas pavaizduotas ant raguoto avino pavidalo aukojimo apeigų žibinto.¹⁷

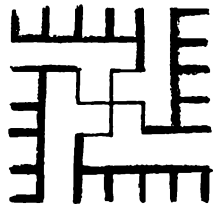
Itin reikšmingas pavyzdys, patvirtinantis „stogelio su kabliukais“ ženklą ryšį su elnio ragais, yra pats seniausias šio ornamento atvaizdas Europoje, aptiktas Ispanijoje viduriniojo akmens amžiaus molio plokštelėje¹⁸ (matyt, susijusioje su vytiiniu audimu). Joje geometriškai pavaizduotas elnias, virš kurio ragų – saulė. Reikšminga tai, kad elnio ragai pavaizduoti taip, kaip stogelio kabliukai latvių XIII a. vilainėje. Tai stebėtinai artimi, panašūs simboliai, nors juos skiria la-

Emaliuota segė su „briedžio ragais“ iš Valikūškių, Zarasų r., III–IV a. // Gimbutienė M. Baltai priešistoriniais laikais. – V., 1985. – P. 96.

„Kalnų avino ragų“ ženklas kirgizų tekstilėje // Бернштан А. Н. Киргизский национальный узор. – Ленинград – Фрунзе, 1948. – Таб. XXXII.

„Elnio ragų“ ornamentas permiečių tekstilėje, pridurtas prie svastikos sparnų // Грибова Л. С. Пермский звериный стиль. – Москва, 1975. – С. 74.

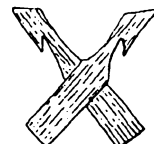
bai ilgas laiko ir erdvės tarpas. Kaip kad akmens amžiaus plokštelėje virš elnio ragų patalpinta saulė, taip viduramžių skaroje dangaus šviesulių ženklai išdėstyti virš žirgų (arba raguotų elnių) simbolių.

„Stogelio su kabliukais“ tapatumą ragams patvirtina ir kiti atitikmenys. Pavyzdžiui, Permės krašte ilgos ir sudėtingos kabliukų-grėbliukų tipo ataugėlės ant svastikos galų (išvaizda artimos aptartajam elnio ragų simboliui Ispanijoje) vadinamos „elnio ragais”.¹⁹

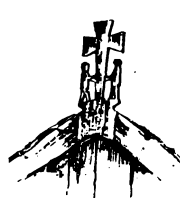
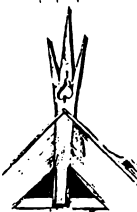
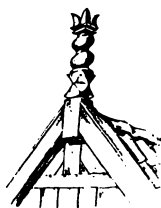
O karelai rombą su kabliukais, užlenktais į dešinę, vadina irgi panašiai – „elnias–briedis”.²⁰ Ir manskiai šio tipo ženklus odos dirbiniuose vadina „elnio ragu”, „briedžio ragu”, „šakotu elnio – jaučio ragu”.²¹ Panašiai tekstilės, medžio dirbiniuose chantai bei manskiai tokius raštus vadina ir „arklio snukiu”.²² Viena iš dirbinių virš šių geometrinių simbolių atpažįstami elnių atvaizdai.²³ Kita vertus, kirgizų mene „žirgelių” tipo raštas įvardijamas „kalnų avino ragais”.²⁴ Ir Smolensko rusai panašų ženklą – „svastikos” ir „roželės” junginį, kitaip sakant, rombą su ataugėlėmis bei kabliukais, užlaužtais į kairę, – vadina raguotio gyvulio vardu „avinėlis” (баранчик).²⁵ Kaza-

chų ir turkmėnų ornamento „avino ragas” – kaip aukos prie Pasaulio Medžio simbolio – tipologinį atitikimą raguoties (arba jų ragų) atvaizdams Azijoje (pradedant Mesopotamija) bei aukos žirgo įvaizdžiui Rig Vedos poezijoje yra atskleidęs V. Ivanovas.²⁶

Taigi galime daryti išvadą, jog pačia siauriausia prasme „žirgelių” ornamentas gali simbolizuoti žirgus, raguotus elnius arba tiesiog ragus (jeigu nagrinėdami einame tinkama linkme, pažvelgę į jį platesniame vietos ir laiko kontekste turėtume prieiti prie tų pačių išvadų). Tai, kad įvairiuose simboliniuose atvaizduose žirgai ir ragai, elnio ragai iškyla kaip atitikmenys, kelia nebe su daile, o su kultūros istorija ir

Lietuvių lėkiai // Gimbutienė M. Senovinė simbolika lietuvių liaudies mene. – V., 1994. – P. 45.

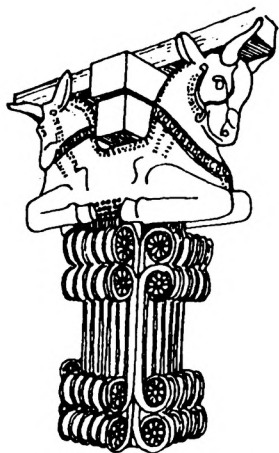

Nyderlandų stogų kraigų puošyba // Jans J. Landliche Baukunst in der Ostlichen Niederlanden. – Münster,

mitologija susijusius klausimus. Kodėl žirgai, elniai ir ragai simbolikoje lygiagretūs, atitinka vienas kitą? Kitaip tariant, kas sieja žirgus, elnius ir ragus?

Atsakymo užuomina jau glūdi apibūdintuosiose „stogelio su kabliukais” ženklų sąsajose su tarpininkavimo tarp aukštojo ir žemojo pasaulių mitologija, aukos ir

aukojimo simbolika. Apie žirgo aukojimą žinome ne tik Baltuose – žirgas kaip viena svarbiausių aukų būdingas visai indoeuropietiskai mitologinei tradicijai.²⁷ Vedizme, be žirgo aukos, prilygstančios žmogiškajai, hierarchiškai žemesnės buvo jaučio → avino → ožio aukos.²⁸ Raguotas avinas arba ožys – dviveidžio raguoto aukos dievo Agnio atributas induizme.²⁹ Karvės,

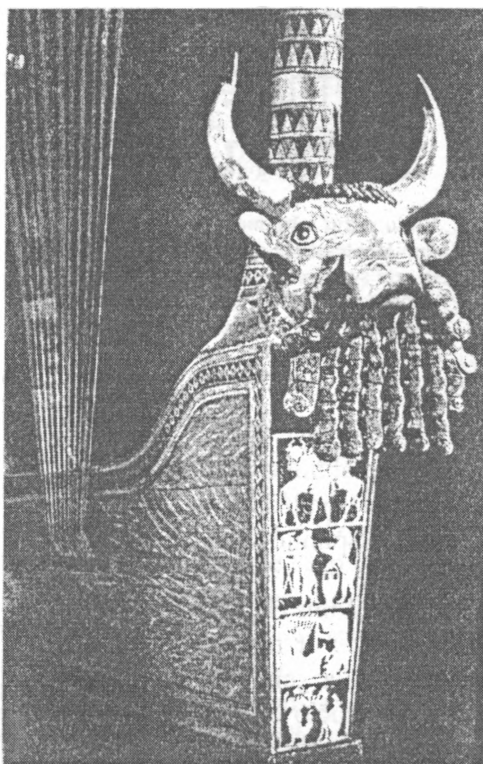
Persiškos kolonos kapitelis.
Rūmai Sūzuose, IV a. pr. Kr. //
Encyklopedia sztuki starożytnej.
– Warszawa, 1974. – S. 199/ il. 8.

Dviejų šventyklų, kurių stogų viršūnės puošia avino ir jaučio galvos, molinis maketas.
Vadastra II, Rumunija, Senosios Europos kultūra, 4500 m. pr. Kr. // Gimbutas M. The Goddess and Gods of Old Europe. – London, 1982. – Il. 40.

avino, ožio auka kaip viena seniausių išskyla ir hebraiškoje tradicijoje (Viešpats liepė Abraomui juos paaukoti).³⁰ Kadangi Abraomas kilo iš Mesopotamijos, o numanoma indoeuropiečių protėvynė irgi netoli Mesopotamijos,³¹ – darosi suprantamas šių raguotųjų kaip aukos bendras arijams ir žydams simbolizmas. Kad baltai, kaip ir kiti indoeuropiečiai, žinojo veršio, avino, ožio auką, rodo tiek tautosaka,³² tiek istoriniai šaltiniai.³³ Jaučio auka žinoma daugelyje kultūrų. Nuo Kretos kultūros laikų atsekamas kovos su jaučiu (Mino-tauro mitologema) ritualas, šiandieną išlikęs kaip korida.³⁴ Jaučio aukojimas buvo žinomas ir Kęstučio laikais Lietuvoje.³⁵ Kovos ir pergalės, jėgos ir pranašumo psichologija, matyt, pagrįstas ir jaučio ragų ant šalmo simbolizmas. Seniausi raguoti karių šalmai atvaizduoti dar Šumerų dailėje, Naramsino steloje.³⁶ Raguota galva buvo dievybių atributas Egipte ir Kipre.³⁷ Persikėlę į pačius seniausius dailės istorijos laikus, paleolitą, iš olų tapybos galime spręsti, jog vieni svarbiausių medžiojamų ir aukojamų gyvūnų buvo jaučiai. Matyt todėl vėlesniais laikais jaučio ragais instaliuojami altoriai (pvz., visi keturi žydų aukos altoriaus šonai),³⁸ puošiamos šventyklos,³⁹ muzikos instrumentai.⁴⁰ Tai gi jaučio ragai, kaip ir pats jautis, tampa šventumo, dieviškumo atributu, ženklu. Čia galima prisiminti

Aukso Veršį kaip aukščiausią kulto simbolių žydų mitologijoje, jautį kaip šv. Luko simbolių krikščionybėje, Dzeusą, pasivertusį buliumi, jam grobiant Europą;⁴¹ arba karvę kaip Dangaus įvaizdį senajame Egipte;⁴² ar *Kamadhenu* – indų dievišką, visus norus išpildančią karvę;⁴³ ar bulių *Nandi*, ant kurio joja dievas Šiva,⁴⁴ bei raitą ant bufalo Jamą.⁴⁵ O medžiotųjų kultūrose Dievo Viešpaties vaidmuo paprastai tekdavo elniui ar briedžiui. Jų atvaizdai irgi aptinkami dar akmens amžiaus piešiniuose (kuriuose elnią, briedį ar žirgą kartais netgi sunku atskirti). Iš jų matyti, jog pagrindiniai medžiojami, valgomi ir dėl to aukojami Dievui gyvūnai buvo elniai ir jaučiai. Jų medžioklė kartais baigdavosi ir paties medžiotojo žūtimi.⁴⁶ (Tai gali būti viena iš priežasčių, kodėl jie siejami su Anapusiū). Jų atributai buvo naudojami ir magijoje, jiems buvo suteikiama mistinė prasmė. Būtent elnio ragais pasidabinęs seniausias dailėje pavaiz-

Šumerų arfa iš karališkų Uro kapų, XXVI a. pr. Kr.
Saugoma Bagdade, Irako muz.

Trinariai Altoriaus. Aukos Stulpo simboliai, persmelkti dvyniškos simbolikos: dviejų jaučių, dviragio altoriaus, dvisparnių drugelių, esančių stulpų viršūnėse, atvaizdai. Tapyba ant Mikėnų kultūros vazos iš Salamio (Kipras, Senosios Europos kultūra) // Gimbutas M. Min. veik. – il. 151.

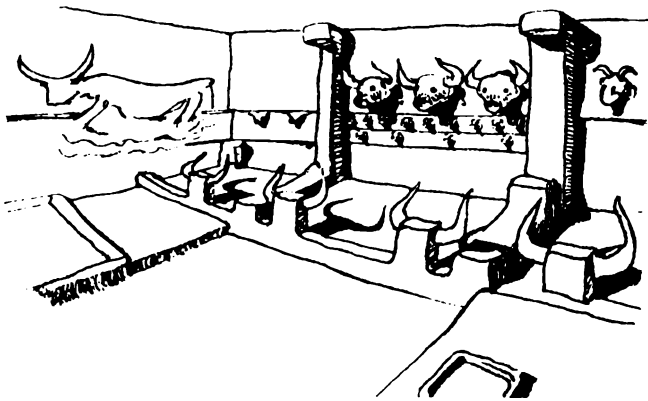
duotas dvasininkas – šamanas: apsisiautęs elnio kailiu jis, matyt, atlieka kerėjimo šokį, skirtą medžioklės sėkmei užtikrinti.⁴⁷ Akivaizdu, jog šiaurėje karvę (su jos pienu) ir taurą daugeliu atžvilgiu atstoja elniai ir briedžiai.

Finougrai, gyvenantys Rusijos šiaurinėje dalyje, elnią netgi vadina „miško karve“.⁴⁸

Aiškėja tad šių raguotųjų gyvūnų, pačių ragų bei žirgų sąsajos. Visus šiuos įvaizdžius neabejotinai jungia aukos, tarpininko su Anapusiū, mitologema. Ji mena

ir aukotoją, ir aukojamąjį, ir tą, kam aukojama. Mitinėje logikoje auka dievybei yra nelyginant pačios dievybės aukojimas pačiai sau (pvz., Kristaus kūnas aukojamas Dievui Tėvui). Auka taip pat yra ir žemiško perkeitimas į dievišką: todėl raguoti graikų Minotauras, Panas ir krikščioniškas Velnias, lietuvių Velnias, pasivertęs Ožiu, kaip chtoniški ir aukotini personažai savo atributais gali būti panašūs į dievišką asmenį arba aukotoją (pvz., Dzeusą kaip Taurą, Valdovą raguota karūna, ant jaučio raitą Šivą, Perkūną – ant ožio). Savo ruožtu elnias panašus į šamaną, juo persirengusį.

Jaučio vaizdinys induizme puikiai atspindi šį dėsni, kai aukojamas Dievui gyvulys iš dievybės

Šventykla Čatal Chiujuke (Turkija) su jaučių galvų bei vien tik jų ragų atvaizdais altoriuje – 7000 m. pr. Kr.

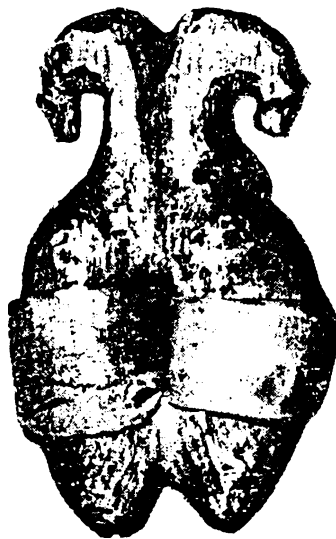
atributo virsta tiesiog jo ženklu ar juo pačiu. Jautis, ant kurio joja Šiva, simbolizuoja lytines aistras, o pats Šiva – dvasinį pradą žmoguje, kuris turi jas apvaldyti, pažaboti. Kita vertus, ragtuotas Šivos bulius Nandi simbolizuoja ir patį Šivą.⁴⁹

Ragai kaip žynio, burtininko skiriamasis ženklas labai ryškus ir lietuviškoje mitologijoje: prisiminkime Šventaragį, pomirtinio kunigaikščių deginimo Perkūno šventykloje tradicijos įsteigėją (beje, drauge su Šventaragiu sudeginamas ir jo žirgas).⁵⁰ V. Toporovas Šventaragį kaip aukojimo tradicijos įkūrėją *apačioje* lygina su Perkūnu *viršuje*, o ragus apibūdina kaip Perkūno atributą.⁵¹ Be to, V. Ivanovas su V. Toporovu ir taurą bei elnią sieja su slavų Perunu.⁵² Įdomu, kad ir T. Narbutas, perteikdamas A. Rotundo (XVII a.) Perkūno šventyklos Šventaragio slėnyje aprašymą, nuo savęs pridėjo, jog aukurą viršuje juosė daugybė stumbrų ragų.⁵³

Panašus vaizdas rekonstruojamas ir VII tūkst. pr. Kr. šventykloje Čatal Chiujuke Mažojoje Azijoje

Pusiau žmogus, pusiau žvėris su ragais (šamanas – šokėjas, persirengęs žvėrimi) – olų tapyba iš Les Trois Freres, Ariežas, Prancūzija, 13 000 m. pr. Kr.

Mitinių gydytojų – lokių poros – atvaizdas nivchi amuleto nuo pilvo ligų. // Островский А. Б. Образ медведя в лечебной магии народов Амура и Сахалина. // Религиоведческие исследования в этнографических музеях. – Ленинград, 1990. – С. 81.

vardai taip pat artimi: pirmoji jų dalis sietina su šventumo, šviesos, švytėjimo, saulės sąvokomis, antroji – su ragu.⁶³ Simbolinį Šventaragio artumą Svarogui, Saulės tėvui, rodo ir istoriniai šaltiniai: J. Malalos „Kronikos“ žinios apie Svarogą susiję su intarpu apie Sovijų (kuris, kaip ir Šventaragis, įsteigė mirusiųjų deginimo paprotį), todėl I. Ivanovas su V. Toporovu tekstus apie Svarogą ir Sovijų aiškina kaip atspindinčius bendrą kultūrinę tradiciją – mirusiųjų deginimo įvedimą.⁶⁴ Taigi sąsąją grandine galime sujungti Šventaragį – Sovijų – Svarogą.

Aptartieji faktai perša mintį apie raguose įkūnytą ne tik mirties, aukojimo, jungties su Dievybe, bet ir

(beje, M. Gimbutienė ją priskiria matrilinearinei kultūrai).⁵⁴ Ir matrilinearinėje Europoje, Kretos-Mikėnų kultūroje, altorius vaizduojamas kaip jaučio

ragai, tarp kurių stovi dviašmenis kirvis.⁵⁵ A. Losevas juos sieja su Dzeuso prototipu.⁵⁶ (Vėl grįžtant prie Lietuvos, kyla sąsąja su XV a. J. Prahiesčio apsakytu Geležinio Kūjo garbinimu).⁵⁷ Toliau gvildenant Perkūno raguotumo klausimą, ypač reikšminga tampa XIX a. švedų mokslininko E. von Šmidto parengta knyga „Necrolithonica“,⁵⁸ kurioje patalpinti ir lietuvių dievų piešiniai, tie patys, kaip ir T. Narbuto knygoje.⁵⁹ Jos iliustracijose randame Perkūną, kurio galvą puošia briedžio ragai, – tai vienintelis žinomas ragauto Perkūno atvaizdas.⁶⁰ Yra ir folkloro duomenų, kad Perkūnas – tai senis su ragais.⁶¹ Perkūno raguotumą galima grįsti ir kitomis sąsajomis. Akivaizdu, jog žodis *šventaragis* panašus į slavų *svarog*. Svarogas – slavų ugnies dievas, artimas Saulei ir Dažbogui.⁶² Etimologiškai šie

ugnies, šviesos, saulės (bent jau baltų slavų tradicijoje) semantiką. O indų tradicijoje elnias yra aukščiausiojo Dievo – Brahmos simbolis⁶⁵ bei Šivos atributas.⁶⁶

Taigi aiškėja ragų ryšys su aukščiausiomis dievybėmis, o Lietuvoje – su aukščiausiomis dangaus dievybėmis – Perkūnu, Saule.

Elnio raguose kalančius kalvelius (dainoje „Atbėga elnias devyniaragis”)⁶⁷ galima sieti su Teliaveliu – Perkūno tarnu (minimu J. Malalos), nukalusiu Saulę.⁶⁸

Dievybės statulėlė iš Enkomijos (Kipras), XII a. pr. Kr., Kipro muziejus, Nikozija // Encyklopedia sztuki starożytnej. – Warszawa, 1974. – S. 128.

Perkūnas

Raguoto Perkūno atvaizdas Carlo von Shmidto knygoje „Nekrolituanica”. – P. 4, 101. (XIX a. rankraštis, saugomas Valstybės istorijos muziejuje, inv. Nr. 6565).

O raguotą elnią galima aiškinti kaip patį Perkūną. Be anksčiau apibūdintų elnio ir Perkūno ar kitų dangiškosios sferos dievų sąryšio, dar galima būtų priminti jau minėtą Perkūno ir Dievo sferos ženklo (Lietuvoje) – svastikos – atitikimą ir sąsają su „elnio ragų” ornamentu Perinės krašte.⁶⁹

Elnio-briedžio siejimas su šviesos dievybėmis siekia labai senus laikus.

Kaip minėta pradžioje, seniausiame geometrizuotame raguoto elnio atvaizde (akmens amžius, Ispanija) tarp elnio ragų vaizduojama saulė.⁷⁰ Kaip žinia, vėlesniais laikais „elnų medžiotojų kultūra” keliavo paskui tirpstančius ledynus, todėl elnio mitologema tapo

populiariausia šiaurės tautose. Kita vertus, auksaragio elnio, nešančio saulę, mitas buvo žinomas ir indoeuropietiškoje Europoje. A. Golanas, palyginęs daugelio pasaulio tautų mitus, pateikė pirminio mito apie elnią rekonstrukciją: elnias (chtoninė būtybė) pavogė iš požemių pasaulio saulę – mergelę ir pabėgo su ja į dangų. Įpykęs pragaro valdovas puolė elnią vyti, nužudė jį ir grąžino atgal į savo nelaisvę.⁷¹ Jeigu ankstesnės kilmės mituose saulės elnio medžioklė chtoniniam valdovui pasisekdavo, tai vėlesniuose jis dažniau nugalimas: pvz., raitas šv. Jurgis (arba Elnias) nugali slibiną (arba pabėga iš pragaro valdų) ir išvaduoja (arba pagrobia iš jo) šviesą.⁷² Taigi elnias, siejamas su saule, šviesa, ugnimi, yra ryšininkas tarp pasaulių; elnio mitologemoje įkūnytose ir mirties, ir pasiaukojančio vedlio iš tamsos į šviesą temos.

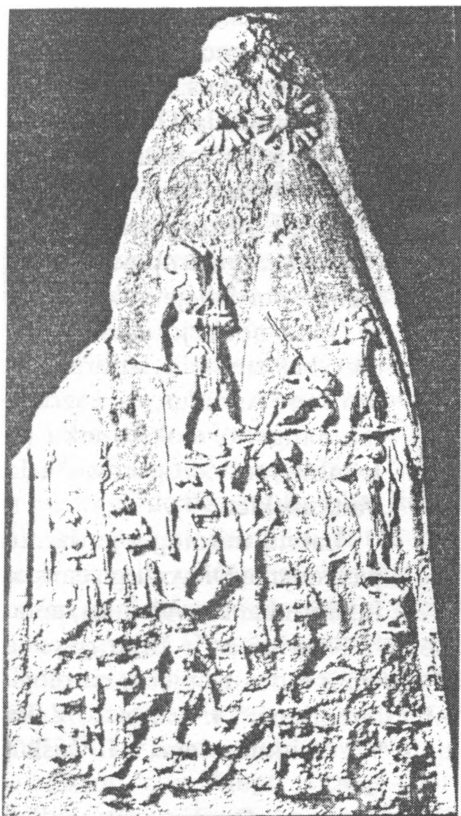
Elnio ar briedžio reikšmė lietuvių mitologijoje, ryšys su šventais dalykais, kultine simbolika labai ryškiai atsispindi zapyškiečių padavimuose. Pagonybės laikais iš Vilniaus buvęs paleistas plaukti Nerimi žemyn į Nemuną briedis, kad dievai apsaugotų Lietuvos žmones nuo didžiosios upės pykčio. Briedžio ragai patekė į Zapyškio pagonių šventyklą. Vėliau jie buvo perkelti į krikščionių bažnyčios didįjį altorių. Kiti sako, jog šv. Mergelės Marijos paveikslas altoriuje atsiradęs stebuklingu būdu: jį atplukdęs elnias ant savo ragų.⁷³ Dar kiti pasakoja, kad elnias plaukęs Nerimi, raguose nešinas šv. Jono Krikštytojo paveikslu. Kareiviai jį gaudę, bet negalėję sugauti, kol jis pats ties Zapyškiu nesustojęs.⁷⁴

Išnagrinėjus šį vieną seniausių mitinių įvaizdžių, darosi akivaizdu, koks archajiškas yra lietuvių folkloro

Indų aukos, aukuro ugnies dievas Agni, įsivaizduojamas kaip dviveidis raguotas vyras su avinu. Indų griovimo ir perkeitimo dievas Šiva, įsivaizduojamas su mėnulio ragu ant galvos ir raitas ant jaučio // Harshananda S. Hindu Gods and Goddesses. – Madras, 1981. – P. 9.

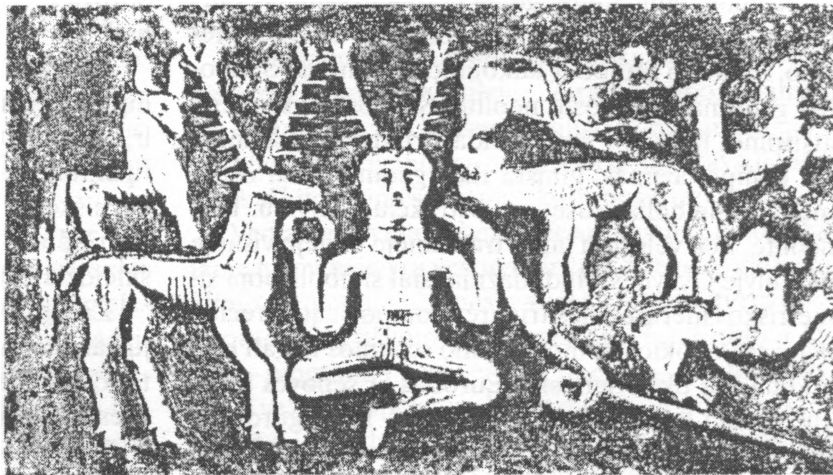

Naramsino pergalės stela iš Sūzų. Šumerai, Akado karalystė XXIV-XXIII a. pr. Kr.; saugoma Paryžiuje, Luvre.

Raguota deivė („Baltoji dama“) – pirmą kartą olų tapyba, neolitas. Tassilyje (Alžyras) // Encyklopedia sztuki starożytniej. – Warszawa, 1974. – II. I,2.

Vienas iš svarbiausių Galijos keltų dievų Cernunnos (Kernunos) – dieviškasis ganytojas, žvėrių valdovas, susijęs ir su pomirtiniu pasauliu. Vaizduojamas su elnio ragais, sėdintis „budistiškai“ sukryžiuavęs kojas. Atvaizdas ant Gundestrupo indo, I a., Kopenhagos Nacionalinis muziejus // Мифы народов мира. – Москва, 1987. – Т 1. – С. 635.

„elnicas devyniaragis“. Suprantama elnio sąsaja su saulės simboliais: Kalėdų rytą pražydušia rože, kalvėlių kalamu aukso žiedu ar taure.

Taigi šiaurės kraštuose stogų puošyboje žinomą elnio ragų, o kitur – žirgų su pakabintu saulės ratu simbolį galima būtų interpretuoti kaip šviesą nešantį Didvyrį. Į lietuvių lėkių žirgelius bei iškeliamą baigtuvių vainiką galima būtų žiūrėti ir kaip į Perkūno atributus: žirgus bei raguočius, saulę, šviesą.

Mat baltų Perkūnas ir jį atitinkantys dievai indoeuropiečių mitologijoje glaudžiai susiję su šviesos ir saulės simbolika. Jie dažnai įsivaizduojami važiuoti žirgais, raguočiais. Ir iš V. Ivanovo tyrinėjimų aiškėja, jog Pasaulio Medžio (kurį simbolizavo Aukos Stulpas) viršūnėje šviečianti saulė (kurią simbolizavo ratas) tipologiškai tapati pačiam Dievui arba Dievo akiai. Kita vertus, ir pats Aukos Stulpas drauge su prie jo pririštu aukos žirgu (žmogaus aukos pakaitalu) senovės arijų mitologijoje buvo suvokiamas kaip Dievo žirgas. Taigi atsiveria tokia simbolių paralelė: Dievas – saulė – akis – stulpas – žirgas.⁷⁵

Apibendrinant galima pasakyti, kad, sprendžiant iš meno istorijos bei mitologijos duomenų, „stogelio su kabliukais“ ornamente ryškiai skirtingi du semantiniai klodai, vienas kitą atitinkantys, glaudžiai persipynę. Juos galima būtų apibūdinti kaip raguočių ir žirgų simbolinius aspektus.

Apie žirgo sąsają su aukščiausiomis dangaus ir šviesos dievybėmis Baltuose rašė daugelis tyrinėtojų: I. Ivanovas,⁷⁶ M. Gimbutienė,⁷⁷ L. Vaitiekienė.⁷⁸ Tačiau mums rūpimu žirgo bei raguočių kaip dangiškosios sferos simbolių klausimu yra rašiusi tik M. Gimbutienė⁷⁹ bei N. Vėlius.⁸⁰

Apie elnio sąsają su dangaus šviesuliais – saule, mėnuliu ir žvaigždėmis – byloja daugelio tautų folkloras (pvz., sibiriečių ir Grenlandijos eskimų,⁸¹ bulgarų⁸² ir vengrų⁸³).

Antra vertus, arklys, kaip ir raguočiai, gali įkūnyti ne tik dangiškąją, bet ir žemės mitologiją, kai juos įkalinės laiko chtoniškas valdovas.

Be to, elnias (briedis), kaip ir žirgas, tapatus Pasaulio Medžiui. Islandams, samiams, kai kurioms slavų tautoms jis buvo pagrindinis raguotas gyvūnas, prilyginamas netgi visam Kosmosui, siekiantis Pasaulio Medžio viršūnę⁸⁴ – panašiai, kaip kad aukojamas žirgas

sutapatinamas su visata senųjų arijų Ašvamedhos rituale.⁸⁵

Simbolikoje žirgui už raguočius artimesnis yra elnias ir briedis. Elnio kaip pasiaukojančio didvyriško šviesos nešėjo mitologema panaši į žirgų, artimų šviesai, simboliką. Kita vertus, tai, kad elnio mitologema žymiai populiariesnė neindoeuropietiskose kultūrose (suomių–ugrų, Sibiro tautų⁸⁶), leidžia kelti mintį apie senesnę, ikiindoeuropietiską jos kilmę. Tai patvirtina bent jau Pazyryko pilkapyje Altajuje rasti žirgai su auksinėmis raguotų elnių kaukėmis, savotiškais žirgo pirmtako – elnio reliktais.⁸⁷ Nors prasminis elnio mitologemos pagrindas turėjo būti labai artimas ir žirgus gerbiantiems senovės indoeuropiečiams. Tikriausiai panašų mitą turėjo daugelis senojo pasaulio tautų, tik išreiškė jį skirtingais įvaizdžiais.

Raguoto elnio mitologema sietina su šamano, burtininko, žynio – tiltininko – simbolika, su Gyvybės Medžio, Pasaulio Stulpo ir aukojimo semantika. Simboliai galutinai susiklostė neolite. Šis poslinkis ryškiai atsispindi ir dailėje – atsiranda struktūrinis, simetriinis komponavimas, gimsta tikri geometriniai ornamentai – simboliai, susiję su abstrakčiu mąstymu. Tiek neolite, tiek vėlesnių laikų tradicinėje dailėje visame pasaulyje Gyvybės Medį dažniausiai simbolizuoja simetriškos hierarchinės trinarės kompozicijos (rečiau dvinarės). Tokios komponavimo schemas negali būti kildinamos tik iš Senosios Europos ar senovės indoeuropiečių kultūrų, jos – visuotinės. Dvi figūros, išdėstytos viena priešais kitą ašinės simetrijos būdu, archajiškoje dailėje išreiškia dviejų pradų, dvynišką mitologiją, binarinių opozicijų filosofiją – kartinį mitinio mąstymo dėsni. Šį klausimą yra gvildenęs C. Levi-Straussas.⁸⁸ Aprioriškai sprendžiant, „stogelio su kabliukais“ ženklai, sudarantys binarinį įvaizdį, turi sietis su dvyniška mitologija. Todėl reikia išsiaiškinti „žirgelių“ ornamento, žirgų lėkiose, elnio bei kitų raguočių mitologemų sąsajas su dvynių mitologija – tokios sąsajos dar kartą patvirtintų atsektosios semantinės grandinės žirgas – elnias – raguočiai – ragai tikrumą.

„Stogelio su kabliukais“, arba „žirgelių“, ornamentą peržvelgti, „patikrinti“ dvynių mitologijos požūrių prasminga dar ir dėl to, kad tarpukario laikotarpiu latvių ornamento tyrinėtojai E. Brastinis ir J. Bine šį ženklą vadino dvigubos varpos, latvių vaisingumo dievybės – Jumio ženklu.⁸⁹ Deja, jų argumentai

Tunguskų šamanas: Witsen N. Noord en Oost Tartarye II. – Amsterdam, 1705. – S. 663.

yra labai kuklūs, ir neaišku, ar remiasi tik nuojauta, ar pagrįsti lauko tyrimais, tikra etnografinė informacija. Dvynių simboliką „žirgelių“ ornamente įžiūri ir N. Vėlius.⁹⁰

Žirgų poros įvaizdis baltų (bei kitų indoeuropiečių) mitologijoje bei dailėje, ypač lėkiose, kaip neabejotinas dvynių dievybės simbolis, atitinkantis sen. indų Ašvinis, yra nagrinėtas daugelio mokslininkų (I. Ivanovas ir V. Toporovas⁹¹, L. Vaitkunsienė⁹²).

Latvių mitologijoje dvynių pasirodymą Dievo žirgų pavidalu, atitinkančių Ašvinis, aptarė

ir M. Gimbutienė.⁹³ Nagrinėtas ir žirgų ryšys su saulės simbolika lietuvių ir indoeuropiečių mitologijoje bei dailėje (M. Gimbutienė,⁹⁴ I. Ivanovas, V. Toporovas,⁹⁵ N. Vėlius,⁹⁶ L. Vaitkunsienė,⁹⁷ J. Vaiškūnas⁹⁸).

Kita vertus, nors pastebėtas Dvynių ryšys sen. indų ir baltų mitologijose su (Saulės Dukra) Aušrine⁹⁹ ir, savo ruožtu, Aušrinės simbolinis ryšys su jaučiu baltų mitologijoje,¹⁰⁰ tačiau žirgų artimumas raguočiams dvyniškos simbolikos požūriu minėtų autorių nėra nagrinėtas. Tik A. J. Greimas Jūrių Žirgą ir Bulių atskleidžia kaip Aušrinės brolius dvynius.¹⁰¹

Žirgų sąsają su raguočiais raiškiausiai atskleidžia jų kaip aukos, jungimo, surišimo su kita puse, perkeitimo simbolizmas, dvyniškos mitologijos kontekstas (nes ši mitologema čia yra viena iš svarbiausių).

Taigi norėdami atsekti latviško „Jumio“ ženklo kilmę, žirgo ir raguočių sąryšį, turime trumpai apžvelgti indoeuropietiską dvynių mitologiją.

Kaip minėta, Latvijoje vaisingumo dievybė vadinama Jumiu.¹⁰² Itin įdomu, jog, kaip įrodė I. Ivanovas, šis latviškas vardas kilęs iš seniausios indoeuropietiškos „Dvynio“ šaknies *iemo (sen. indų Yama).¹⁰³

Vedų mituose apie Dvynių gimimą pasakojama, kaip Saranja, saulės dievo Vivasvato žmona, pagimdžiusi jam Jamą ir Jame, tačiau, vyro nemylėdama, pasiverčia kumele ir pabėga. Vivasvatas, pasivertęs žirgu, ją pasiveja. Susitaikius, jiems gimsta du broliai dvyniai – Ašviniai¹⁰⁴ (jie vadinami *ašvini kumara* – kumelės sūnūs,¹⁰⁵ panašiai ir lietuvių kalboje *ašva* – kumelė).

Vedų himnuose Ašviniai vadinami ir Dangaus dievo (*Dyaus*) bei Aušros (*Ušas*) sūnumis.¹⁰⁶

Taigi Vedų mituose Jama su Jame gimsta anksčiau už Ašvinis. V. Ivanovas įrodė bendrą šių mitų kilmę

bei Jamos mito pirmąją Ašvinių atžvilgiu.¹⁰⁷ Ties Jamos mitologija verta apsistoti ilgiau – dėl aukos ir mirties semantikos.

Skandinavų „Edoje” Ymyras, atitinkantis indų Jamą, gimė prieš amžius iš dviejų priešingų pradų sąveikos. Pasaulio kūrimo pradžioje jis buvo paaukotas,¹⁰⁸ panašiai kaip Rig Vedos Jama yra „pirmasis, kuris mirė”, todėl mirusiųjų globėjas.¹⁰⁹ O persų „Avestos” Jima buvo brolio perpjautas pusiau, jo tėvas – pirmasis aukotojas.¹¹⁰ Visa tai labai primena baltiškąją mirties, aukojimo, vedliavimo į aną pasaulį temą Sovijaus ir Šventaragio mituose.

Sanskritiškas Dvynio vardas Jama (*Yama*) kildinamas iš prokalbės šaknies **jeu*– ‘jungti, sieti’.¹¹¹ Taigi ir paties vardo semantika giliai išreiškia dvynišką mitologiją: susieta gali būti tik tai, kas atskirta, o pats siejimas veda į dviejų pradų jungtį, vienovę (pvz., žemiško ir dangiško, žmogiško ir dieviško, aukotojo ir aukos gavėjo). Dvynių susietumo, tarpininkavimo tarp dangaus ir žemės semantika labai aiškiai išreiškta baltų kultūrose: iš latvių vaisingumo dvyniškos dievybės Jumio kilo ne tik **pastogės** pavadinimas *pajumte*,¹¹² bet ir veiksmazodis **dengti** (stogą) – *jumt*.¹¹³ O lietuvių kalboje *danga*, **dengti** ir *dangus* kildinami iš tos pačios šaknies **deng*– ‘lenkti’.¹¹⁴ Vadinasi, galima manyti, jog **dangu** lietuviai irgi siejo su namo **stogu**. Taigi darosi suprantama, kodėl dvynių įvaizdis taip mėgstamas ant stogų kraigų.

Atvaizdai lėkiuose visiškai atitinka sen. arijų mitologiją. Žirgų ir raguočių, dangaus šviesulio saulės bei padange skraidančių paukščių temomis persmelkta visa senovės indų Dvynių mitologija. Vedų Ašviniai, saulės dievybės sūnūs, irsto valtyje seselę mergelę Saulę – Sūrją.¹¹⁵ Arba Sūrjos lydimi plaukia laivu.¹¹⁶ Ašviniai lekia dangumi, pasikinkę žirgus arba erelius, gulbes arba sakalus.¹¹⁷ Jie lyginami su ereliais, žąsinais, jaučiais, gazelėmis.¹¹⁸ Panašiai ir mūsų *lėkiai*, nelyginant dangumi *lekiantys* Ašviniai, įrengiami „padangėje”, pačiame namo viršuje.

Senovės baltų kultūrose randame ir tiesioginius Ašvinių atitikmenis. Be latvių vaisingumo dievybės Jumio, kurio simbolis – dviguba javų varpa,¹¹⁹ galima prisiminti Dievo sūnelius, valtyje plukdančius Saulės dukrytę¹²⁰ (saulinio įvaizdžio atitikmenį galime bandyti įžvelgti ne tik lėkiuose, bet ir žalvario amžiaus pasaginėse segėse su žirgo galvomis – lankinė segių forma galėjo simbolizuoti Saulę ar Saulės dukrytę, o žirgai – Dvynius).

Lietuvių mitologijoje taip aiškiai išreikštos, atpažįstamos Dvynių dievybės nėra. Tiesa, N. Vėliaus tyrinėjimų duomenimis, į dvynišką dievybę labai panašus Aitvaras. Iš daugybės jo pateiktų argumentų gali-

ma būtų paminėti, jog Aitvaras artimas arkliams ir (kaip dvyniška būtybė) daugumoje lietuvių liaudies sakmių įsikūnija būtent tose arklio pakinktų dalyse, kurios jungia *du* pakinkytus arklius – braukte, rodyklės gale. Aitvaras neretai į žmogaus namus įlekia ir išlekia pro kraigą,¹²¹ virš kurio ir įrengiami lėkiai – „žirgeliai”.

Dvynių mitologijos atspindžių gausu ir gretimose baltams kultūrose. Pavyzdžiui, itin įdomus raitelių poros prie Gyvybės Medžio ar prie Deivės įvaizdis šiaurietinės Europos suomių-ugrų bei rusų siuvinėjimuose.¹²² Nesunku numanyti, jog taip vaizduojami Dvyniai ir Šviesos (Saulės) dievybė, arba Gyvybės Medis Raitelių ir Deivės pavidalu.

Dvynių mitologema indoeuropiečių kaimynų kultūroje nuostabos negali kelti, tačiau įdomu, jog dvynių lokių atvaizdai gyvuoja ir pietryčių Sibiro tautų mitologijoje (Amūro ir Sachalino gyventojai nivchiai žino artimo pasagai pavidalo medinį amuletą, gydančią nuo pilvo ligų, kurio galai užbaigiami meškų galvų pora).¹²³ Dvyniškų simbolių visuotinumas, jų reikšmė mitiniame mąstyme nagrinėti daugelio mokslininkų, pavyzdžiui, C. Levi–Strausso ir V. Ivanovo.

Dvynių poros apsauginę simboliką randame ir musulmonų pasaulio tekstilėje. „Žirgelių” tipo ornamentas čia turi panašią prasmę – saugo nuo skausmingo ir mirtino vabalų įkandimo, nors pats ženkleto pavadinimas visiškai kitos kilmės: „voras, skorpionas, tarantulas”.¹²⁴

Vedizme dvyniai Ašviniai žemiškajame, žmogiškajame lygmenyje yra vestuvių ir žemdirbystės globėjai, kitaip tariant, jie rūpinasi vaisinga, produktyvia dviejų pradų – vyriškojo ir moteriškojo, žemdirbio ir žemės – jungtimi. Pagal vėdišką tikėjimą, Ašviniai dalyvauja vestuvių apeigose, kurių metu į juos dažnai kreipiamasi.¹²⁵ Ir dabartinėse tradicinėse indų vestuvėse nuotaką krepšyje į vyro namus įneša du vyrai¹²⁶ – tai Ašvinių mito atkartojimas žmonių pasaulyje. Ašvinių ryšį su žemdirbyste gerai atspindi jų vardu Vedose vadinamas didžiausių rudens žemdirbystės darbų mėnuo – rugsėjis–spalis (astrologiškai – svarstyklės).¹²⁷

Taigi darosi suprantama, kodėl dvynių simbolis toks mėgstamas ūkininkų luomo architektūroje. Taip pat juostose, kurios labiausiai sureikšminamos vestuvėse.

Taip pat aiškėja, jog „stogelio su kabliukais” ornamentas įvardijimas „žirgeliais” arba „Jumių” yra archajiškas, pagrįstas mitologiškai.

Norint giliau suvokti šio dvynių simbolio reikšmę, prasminga atsižvelgti į jo sampratą bei aiškinimą brandžiausioje, pilniausioje ir seniausioje iš gyvujančių indoeuropietiškos mitologijos sistemų – vedizme. Tai padės atsekti ir pačias giliausias žirgo simbolikos šaknis, jos kilmę.

Itin įdomu pastebėti, jog Vedų vaizdiniai buvo suvokiami dvejopai – išorinė reikšmė atspindėjo žemiškus fizines gamtos objektus, o vidinė prasmė buvo psichologinė ir dvasinė, bylojanti apie vidinės ir aukštesniosios prigimties dalykus, simbolizuojanti ezoterines tiesas.¹²⁸ Vedų žodžiai turėjo dvejopą paskirtį: profanams tarnavo panteistiniam gamtos garbinimui, o išminčiams simbolizavo mistinę, dvasinę patirtį.¹²⁹

Kokia gi toji vidinė, psichologinė, dvasinė žirgo simbolika?

Žirgo įvaizdis Vedose dvejopas:

- 1) senovėje žirgas būdavo aukojamas pačiame dingiausiame vediškame karalių rituale – *Ašvamedha*;
- 2) daugelyje vediškų apeigų žirgais įsivaizduojami dangiškieji aukos dalyviai – Dvyniai Ašviniai.¹³⁰

Vedų tradicijoje gerai žinoma vidinė žirgo aukos simbolika. Žirgas tapatinamas su nerimstančiu žmogaus protu (*manas*), valdomu geidulių, norų, troškimų. Panašiai, kaip kad žirgas niekad nenurimsta, net ramybės būsenoje visada kuris nors jo raumuo kruta, taip ir nepašvėstas žmogaus protas nuolat veikia – ką nors galvoja, ko nors nori.¹³¹ Tai gi žirgo auka simbolizuoja proto troškimų, aistrų, norų, gyvybinės energijos sutramdymą, nuraminimą, pašventimą dvasiai, dvasingumui, dieviškumui.¹³²

Žirgus Vedose matome ir kaip universalią susisiekimo priemonę, jais joja ne tik Ašviniai, bet ir kiti dievai, jų pagalba žmogaus siela gali keliauti per visus pasaulius.¹³³ Raitumas simbolizuoja proto ir jausmų valdymą.¹³⁴ Ašviniai drauge su žirgais Vedose iškyla ir kaip gyvybinių energijų simbolis. Jie dovanoja jas, jomis gydo, padeda jas įvaldyti.¹³⁵ Beje, Vedų himnuose greta arba vietoj žirgų poros kartais minimos ir karvės, simbolizuojančios šviesą.¹³⁶ Žirgas Ašva Vedose simbolizuoja energiją, gyvybinę jėgą.¹³⁷

Atrodo, jog ir senovės baltų religijoje būta panašaus dvilypio (išorinio ir vidinio) apeigų, mitinių įvaizdžių supratimo. Sunkiausia tačiau atsekti, koks psichologinis, dvasinis turinys jiems buvo teikiamas, kiek jis buvo panašus į vediškąjį.

Iš XIII a. Kristburgo sutarties matyti, jog prūsų žyniai per laidotuves regėdavo velionį skriejant ant žirgo per dangų į kitą pasaulį.¹³⁸ Vadinasi, į kitus pasaulius ir prūsų sielos keliaudavo raitos.

Kaip kad senovės indai gyvybinę energiją *prāṇa* (kurios valdovas – vėjo dievas Vaju¹³⁹) tapatino su Ašviniais,¹⁴⁰ taip ir lietuviai žirgą siejo su vėju, o vėją – su magišku gydymu: sapnuoti žirgą reiškia vėjuotą orą¹⁴¹ arba, kitu atveju, ligą,¹⁴² o apie gydantįjį užkalbėjimu per atstumą sakoma „per vėjų kalba“.¹⁴³

Žirgo kaip kosminės aukos samprata Upanišadose atliepia jo vaizdavimui lietuvių liaudies dainose.

Brihadaranjaka Upanišadoje sakoma: „Aukojamojo žirgo galva iš tiesų – tai aušra, akis – tai saulė, kvėpavimas – vėjas, pražioti nasrai – Agnis Vaišvanara [...], kaulai – žvaigždės, raumenys – debesys [...]. Tąpęs žirgu, jis nusinešė ant savęs dievus, ristūnu – gandarvus, arkliu – asurus, ašviu – žmones“.¹⁴⁴

O lietuvių Užgavėnių dainų arklys uodegėle dvarą gali nušluoti, auselėm – dangų parenti;¹⁴⁵ arba jo uo-

Prachlado Čandrakumaro vestuvės: nuotaką krepšyje į vyro namus įneša du vyrai (Andhra Pradeš valstija, Pietų Indija, 1993 m.) – autoriaus archyvas.

degėlė „visus kelius pašluoja, auselės visas vaineles suklausa“,¹⁴⁶ arba jis auselėm „visas paukštes suklausė“.¹⁴⁷ Įdomi daina, kurioje du broleliai padaro stadininį tiltelį, per kurį varo du šimtus žirgelių (aiški Dvyniška aukos mitologija). Toliau apdainuojamas žirgas. Jis „vienu akiu dangų žvaigždeles paskaita“, „vienu koju akmenėlius razmušo“.¹⁴⁸ Upanišadoje stebuklingasis žirgas tapatinamas su dangaus kūnais, reiškiniiais, o lietuvių dainose šlovinamas jo gebėjimas aprėpti ir suvokti didingų dalykų visetą.

Įdomiausia, jog šiose lietuvių dainose išreikštas požiūris į žirgą visiškai atitinka dvasinį aukojamo žirgo supratimą vedizme. Vediškųjų apeigų dalyvis turėjo aukojamam gyvuliui mintyse suteikti Aukščiausiojo

Dievo – Pradžiapacio savybes ir požymius. Šis vidinis, dvasinis veiksmas apeigose atrodė taip: brahmanas (žynys) tylėdamas sėdi ir diegia sau mintį, jog aukojamo žirgo galva – tai aušra, akis – saulė... Jeigu jam pavyks išties pilnai panirti į šį vaizdinį, jis visiškai aiškiai „regės“, kaip visa visata paaukojama Pradžiapaciui, nes arklio vietoje jis išvys visatą. Panašiai karalius, arklių įsivaizduodamas esant Pradžiapaciui, „regi“, kaip Pradžiapatis paaukojamas Pradžiapaciui. Tuo pačiu metu ir save jis gali įsivaizduoti tiek priimančiu auką, tiek pačia auka. Ir tik taip – susitapatinus su Pradžiapaciui, giliai išgyvenant žirgo sąsajas su savimi ir visata, naudojant atitinkamą „mentalinę techniką“ – galima buvo įeiti į aukojimą. O visų svarbiausia tai, kad šitoks vidinis, dvasinis „Ašvamedho“ supratimas, pagal V. Semencovą, įgalindavo dalyvauti aukojime bei patirti jo vaisius ne tik išrinktąjį žynių sluoksnį, bet ir visus žmones.¹⁴⁹ Dar Sri Aurobindo yra apibendrinęs, jog visi vediški aukojimai simbolizavo vidinį paties žmogaus pasiaukojimą Dievui.¹⁵⁰

Žirgo įvaizdžio simbolizmas lietuvių liaudies mene ir folklore rodytų, kad panašus mąstymo būdas galėjo būti nesvetimas ir mūsų tradicinei kultūrai.

Taigi išsiaiškinome „stogelio su kabliukais“ ženklą ryšį ne tik su mitiniu žirgų įvaizdžiu, bet ir su dvynių mitologija bei jos simbolika. Šių ryšių atodainioje latvių ornamentologo E. Brastinio pateikta šio ornamentų kaip dvynių dievybės Jumio simbolio interpretacija atrodo visiškai galima.

„Žirgelių“ ženkle įkūnyta Gyvybės Medžio, Aukos, globojančios Dvynių dievybės, žirgų kaip visuotinės – tiek žmonių, tiek ir dievų – susisiektimo, ryšio priemonės simbolika.

NUORODOS:

1. Symbolic and structural archeology /edited by I. Holder. – London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney, 1982; Vastokas Joan M. Native Art as Art History: Meaning and Time from Unwritten Sources// Journal of Canadian Studies. – Vol. 21. – Nr 4. – 1987. – P. 7–36.
2. LII ES 1958 (1) l. 1; Pajaujienė (Punsko apyl., Lenkija), 1991 m. užr. aut.; ES 1958 (3) L.6; Sidarienė N. (Punsko apyl.) – užr. aut.
3. LIEM EMO 3895 (Ukmergės r.); ČDM E 3037; E 3085.
4. LII ES 1983(1)L.2; Matonienė Z. (Perlojos apyl., Varėnos r.).
5. LII ES 1958 (1) L.1 (Punsko apyl.) užr. aut.
6. Niedre J. Krustpils apvidus jostas // Valsts vēsturiska muzeja krājumi. – Rīga, 1930. – T. 1 – Lp. 15.
7. LII ES 1983 (1) n.2. Kaibucų k., Perlojos ap., Varėnos r. – užr. aut.
8. Zariņa A. Seno latgaļu apģērbs. – Rīga, 1970. – Lp. 67–92.
9. Tallinna Kunstiülihooli Kõmme soome-ugri nurimisreisi / koostanud K. Pöln. – Tallinn, 1990. – P. 64.
10. Rimantienė R. Lietuva iki Kristaus. – Vilnius, 1995. – P. 21.
11. Galaunė P. Lietuvių liaudies menas. – Kaunas, 1930. – P. 63, 69–70; Gimbutas M. Ancient Symbolism in Lithuanian Folk Art. – Philadelphia, 1958. – P. 42.
12. Jans J. Ländliche Bankunst in der Östliche Niederlanden. – Münster, 1970. – P. 55.
13. Этнография Белоруси. Энциклапедыя. – Мінск, 1989. – С. 113.
14. Tallinna Kunstiülihooli ... P. 69.
15. Gimbutas M. The Goddesses and Gods of Old Europe. – London, 1982. – II. 40.
16. Encyklopedia sztuki starożytnej. – Warszawa, 1974. – P. 199/8.
17. Gimbutas M. The Language of the Goddess. – San Francisco, 1989. – P. 70.
18. Sanders N. Prehistoric Art in Europe. – London, 1985. – P. 231.
19. Грибова Л. С. Пермский звериный стиль. – Москва, 1975. – С. 74.
20. Маслова Г. С. Народный орнамент верхневолжских карел. – Москва, 1951. – С. 51.
21. Ромбадзева Е. И. Мансийские орнаменты и их названия // Орнамент Западной Сибири. – Томск, 1989. – С. 116–117.
22. Лукина Н. В. Альбом хантыйских орнаментов. – Томск, 1979. – С. 155.
23. Ten pat. – N. 165.
24. Бернштан А. Н. Киргизский национальный узор. – Ленинград – Фрунзе, 1948. – Таб. XXXII.
25. Клетнева Е. Н. Символика народных украс Смоленского края // Труды Смоленских государственных музеев, вып. 1. – Смоленск, 1924. – С. 113–122.
26. Иванов В. В. Опыт истолкования древне-индийских ритуальных и мифологических терминов, образованных от *arua* – “конь” // Проблемы истории языков и культуры народов Индии. – Москва, 1974. – С. 121–122.
27. Иванов В. В., Топоров В. Н. Индоевропейская мифология // Мифы народов мира. – Москва, 1987. – Т. 1. – С. 528.
28. Levi-Strauss C. La doctrine du sacrifice dans le Brahmanas. – 1898. – P. 133–138.
29. Harshananda S. Hindu Gods and Goddesses. – Madras, 1981. – P. 9.
30. Pradžios knyga 15,9.
31. Гамкрелидзе Г. В., Иванов В. В. Индоевропейский язык и индоевропейцы. – Тбилиси, 1984. – Т. 2.
32. Buračas B. Lietuvos kaimo papročiai. – Vilnius, 1993. – P. 114–118.
33. Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i wszystkiej Rusi Macieja Strykowskiego, T. I. – Warszawa, 1846. – L. 147–148.
34. Gilbert K. The Wisdom of the Veda in the Light of Sri Aurobindo's Thought. – Pondicherry, 1973. – P. 110–111.
35. Dubincos kronika // Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. – T. 1. – Vilnius, 1996. – P. 402–403.
36. XXIV a. pr. Kr., Paryžius, Luvras.
37. Египетская мифология // Мифы народов мира. – Т.1. – С.423.; Рак И. Мифы древнего Египта. –

- С.-Петербург, 1993. – С. 56.; *Encyklopedia sztuki starożytnej*. – Warszawa, 1974. – L. 128.
38. Becker U. *Simbolių žodynas*. – Vilnius, 1995. – P. 206
 39. Šventykla Čatal-Chiujuke Centrinėje Anatolijoje (Turkija), VII tūkst. pr. Kr.: Gimbutas M. *The Goddesses...* il. 129
 40. Šumerų arfa iš karališkų Uro miesto kapų, XXVI a. pr. Kr., Irako muziejus, Bagdadas.
 41. Лосев А. Ф. Зевс // *Мифы народов мира*. – Т. 1. – С. 463.
 42. Рак И. *Min. veik.* – P. 41–44.
 43. Южноиндийские картины тапдзорской и майсорской школ XVII–XIX в.в. – Ленинград, 1987. – С. 26.
 44. Harshananda S. *Min. veik.* – P. 63.
 45. Monier-Viliams M. *A Sanskrit English Dictionary*. – Delhi, 1993. – P. 846.
 46. Lasko olų tapyba (Prancūzija) // Sandars N. K. *Min. veik.*, II. 101.
 47. Tuc d'Audoubert, olų tapyba Arježo raj. Prancūzijoje. *Akmens amžius* // Brezvilion M. *Encyklopedia kultur pradziejowych*. – Warszawa, 1981. – S. 207.
 48. Маслова Г. С. *Min. veik.* – P. 94.
 49. Harshananda S. *Min. veik.* – P. 79.
 50. Lietuvos metraštis. Bychovco kronika. – Vilnius, 1971. – P. 60–61.
 51. Иванов В. В., Топоров В. Н. Швинторог // *Мифологический словарь*. – Москва, 1991. – С. 621.
 52. Иванов В. В., Топоров В. Н. Славянские языковые моделирующие семиотические системы: Древний период. – Москва, 1965. – С. 131, Примеч. 199.
 53. Narbutas T. *Lietuvių tautos istorija*. – Т. 1. – Vilnius, 1992. – P. 209.
 54. Gimbutas M. *Min. veik.* – P. 176.
 55. Ten pat, II. 35, 151.
 56. Лосев А. Ф. *Min. veik.* – P. 463.
 57. Aeneas Silvius Piccolomini. *Cosmographia in Asiae et Europae eleganti descriptione*. 1477 // *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. – Vilnius, 1996. – Т. 1. – P. 591.
 58. Carl von Schmidt. *Necrolithuanica*. (XIX a. rankraštis, saugomas Valstybės istorijos muziejuje, inv. Nr. 6565. Plačiau apie šį leidinį žr.: Janas Pederis Lammas. *Carlas von Schmidtas ir jo „Necrolithuanica“* // *Baltų archeologija*. – 1994. – Nr. 3. – P. 8–9.
 59. Dzieje starożytne narodu Litewskiego przez Teodora Narbutta. Tom pierwszy. *Mitologia Litewska z ośmią rycinami*. – Wilno, 1835.
 60. Carl von Schmidt. *Ten pat*.
 61. *Tautosakos darbai*. – Kaunas, 1937. – Т. 3. – P. 169.
 62. Иванов В. В., Топоров В. Н. Сварог // *Мифы народов мира*. – Т. 2. – С. 420.
 63. Karulis K. *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. – Rīga. – 1992. – Т. 2. – L. 336–338, 99.
 64. Иванов В. В., Топоров В. Н. *Ten pat*.
 65. Тюляев С. И. *Искусство Индии*. – Москва, 1988. – С. 308.
 66. Южноиндийские... P. 4.
 67. Džukų melodijos / Sudarė ir parengė G. Četkauskaitė. – Vilnius, 1976. – Nr. 105 b.
 68. Обаленский К. М. *Летописец Переславля–Суздальского* // *Временник императорского Московского общества истории и древностей Российских*. – Москва, 1851. – Кн. 9. – С. XIX–XXI.
 69. Грибова Л. С. *Min. veik.* – P. 74.
 70. Sandars N. K. *Min. veik.* – P. 231.
 71. Голан А. *Миф и символ*. – Москва, 1993. – С. 42.
 72. Ten pat. P. 41–47; Аверенцев С. *Георгий* // *Мифы народов мира*. – Т. 1. – С. 273–275.
 73. Kviklys B. *Mūsų Lietuva*. – Boston, 1966. – Т. 3. – P. 271; Jurginis J. *Tėvynės pažinimas*. – Kaunas, 1989. – P. 201.
 74. LII ES, 1985 (22), L. 28–29. *Ona Ulevičienė, g. 1908 Zarpyškyje*. 1996 m. užr. aut.
 75. Иванов В. В. *Опыт ...* С. 92–93, 99–101, 103, 125–126.
 76. Иванов В. В. *Конь* // *Мифы народов мира*. – Т. 1. – С. 666; Иванов В. В. *Опыт ...* С. 99–100, 113, 122, 125–126.
 77. Gimbutienė M. *Baltai priešistoriniais laikais*. – Vilnius, 1985. – P. 162, 164.
 78. Nakaitė L. *Žalvariniai senolių laikai*. – Vilnius, 1991. – P. 46–47.
 79. Gimbutas M. *Ancient...* P. 41–46.
 80. Vėlius N. *Aušrinė* // *Lietuvos mokslas '94*. – Т. 2. – P. 127; Vėlius N. *Chtoniskasis lietuvių mitologijos pasaulis*. – Vilnius, 1987. – P. 84.
 81. Dumezil G. *Notes sur la bestiaire cosmique de l'Edda et du Rg-Veda* // *Melanges de linguistique et de philologie. Fernand Mosse in memoriam*. – Paris, 1959. – P. 105–106.
 82. Смирнов Ю. *Славянские эпические традиции: Проблемы эволюции*. – Москва, 1977. – С. 50.
 83. Bendes R. *Stebuklingas elnias* // *Liaudies kultūra*. – 1996. – Nr. 3. – P. 46.
 84. Гамкрелидзе Т. В., Иванов В. В. *Min. veik.* – P. 519.
 85. Семенов В. С. *Проблемы интерпретации брахманической прозы (Ритуальный символизм)*. – Москва, 1981. – С. 49.
 86. Грибова Л. С. *Min. veik.* – P. 41.
 87. Рыбаков Б. А. *Языческое мировоззрение русского средневековья* // *Вопросы истории*. – 1974. – №1. – С. 4.
 88. Levi-Strauss C. *Structural Anthropology*. – Allen Lane, London, 1968.
 89. Brastins E. *Latviešu ornamentika*. – Riga, 1923; Sejeja. – Riga, 1936. – 1. – L. 39.
 90. Vėlius N. *Senovės baltų pasaulėžiūra*. – Vilnius, 1983. – P. 51.
 91. Иванов В. В. *Опыт...* С. 102–103; Иванов В. В., Топоров В. Н. *Индоевропейская...* С. 524.
 92. Nakaitė L. *Min. veik.* – P. 82.
 93. Gimbutienė M. *Min. veik.* – P. 164.
 94. Ten pat; Gimbutas M. *Min. veik.* – P. 43.
 95. Иванов В. В., Топоров В. Н. *Индоевропейская...* С. 529.
 96. Vėlius N. *Velnias ir Aušrinė* // *Lietuvos mokslas '94*. – Т. II, 1(2) knyga. – P. 116–129.
 97. Nakaitė L. *Min. veik.* – P. 83–84.
 98. Vaiškūnas J. *Saulės ir Mėnulio simbolika baltų pasaulėžiūroje* // *Senovės baltų simboliai*. – Vilnius, 1992. – P. 137–142.

99. Иванов В.В., Топоров В.Н. Балтийская мифология // Мифы народов мира. – Т. 1. – С. 154–155.; Иванов В. В. Отражение индоевропейской терминологии близнечного культа в балтийских языках // Балто-славянский сборник. – Москва, 1972. – С. 194–199; Vėlius N. Ten pat.
100. Greimas A. J. Apie dievus ir žmones. – Chicago, 1979. – P. 134–135.
101. Ten pat. – P. 163, 174.
102. Mühlenbachs K., Endzelins J. Lettisch-deutsches Wörterbuch. – Rīga. – Bd. II. – S. 117–118.
103. Иванов В.В. Отражение... С. 203; Иванов В.В., Топоров В.Н. Индоевропейская... С. 529.
104. Mahabharata I, 67.35; Bhagavata Purana VI, 6.40.
105. Danielou A. The Gods and Myths of India. – New York, 1964. – P. 129.
106. Rig Veda I 181, 4; V 46, 8; Śatapatha Brāhmaṇa IV. I, 5, 16.
107. Иванов В. В. Отражение... С. 198.
108. Ten pat. – С. 202–203.
109. Monier-Williams M. A Sanskrit – English Dictionary. – Delhi, 1993. – P. 846.
110. Lentz W. Yima and Khvarenah in the Avestan Gathas // Locust's Leg. – London, 1962. – P. 131–134.
111. Karulis K. Min. veik. – T. 1. – L. 361.
112. Ten pat. – L.361
113. Ten pat.
114. Mažiulis V. Prūsų kalbos etimologijos žodynas. – T. 1. – Vilnius, 1988. – P. 177–178.
115. Ward D. The Divine Twins. An Indo-European Myth in Germanic Tradition // Folklore studies, 19. – Berkeley and Los Angeles, 1968. – P. 11.
116. Rig Veda X, 85.
117. Ten pat.
118. Ten pat.
119. Mühlenbachs K. Min. veik. – S. 117–118.
120. Ward D. Min. veik. – P. 11.
121. Vėlius N. Mitinės lietuvių sakmių būtybės. – Vilnius, 1977. – P. 174.
122. Изобразительные мотивы в русской народной вышивке. – Москва, 1990. – No 125, 140.
123. Островский А. Образ медведя в лечебной магии народов Амура и Сахалина // Религиоведческие исследования в этнографических музеях. – Ленинград, 1990. – С. 81–83.
124. Kybalova L. Orientteppiche. – Praga, 1969. – S. 24.
125. Beinorius A. Vivaha – vėdiškos vedybų apeigos // Liaudies kultūra. – 1996. – Nr. 5. – P. 49.
126. Pietų Indija, Andhra Pradesh valstija. 1993 m., autoriaus archyvas.
127. Yajurveda VII, 30; XIV, 16; XXII, 31.
128. Gilbert K. Min. veik. – P. 32–33.
129. Sri Aurobindo. The Secret of the Veda. – Pondicherry, 1913. – P. 6.
130. Ten pat. – P. 75–84.
131. Fanibunda E. Vision of the Divine. – Bombay, 1976. – P. 96.
132. Sri Aurobindo. Min. veik. – P. 417.
133. Gilbert K. Min. veik. – P. 108; Иванов В. В. Конь // Мифы народов мира. – Т. 1. – С. 666.
134. Fanibunda E. Min. veik. – P. 96; Gilbert K. Min. veik. – P. 77, 108–109.
135. Ward D. Min. veik. – P. 18; Sri Aurobindo. Min. veik. – P. 75–80.
136. Sri Aurobindo. Min. veik. – P. 42, 416–417.
137. Purani A. Studies in Vedic interpretation. – Varanasi, 1963. – P. 11.
138. Pašuta L. Lietuvos valstybės susidarymas. – Vilnius, 1971. – P. 108.
139. Gilbert K. Min. veik. – P. 33.
140. Sri Aurobindo. Min. veik. – P. 77.
141. LII ES. M1950 (2) L.6. Švenčionėlių ap., Švenčionių r. – užr. aut. 1991 m. L. // ES 1653 (13) L. 12. Platelių ap., Plungės r. – užr. aut. 1993 m.
142. LII ES 1953 (2) L.8, Varėnos r., užr. aut. 1992 m.
143. LII ES 2007(1) L.3, Sabališkės km., Ignalinos r., – užr. aut. 1986 m.
144. Brihadaranyaka Upanishad I. 1.
145. Lietuvių tautosaka. – Vilnius, 1962. – T. 1. – Nr. 214.
146. Lietuvių mokslo dr-jos rankraščiai Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Lietuvių tautosakos rankraštyne, III 179 (81).
147. Lietuvos konservatorijos tautosakos rankraštynas 34(16).
148. Ten pat. – 179(25).
149. Семенцов В. Проблемы... С. 48–60.
150. Gilbert K. Min. veik. – P. 56–61.

Semantic field of „žirgeliai“ (gable decoration resembling horse's head)

Vytautas TUMENAS

The author compares the pattern of the so-called „a roof with hooks“ or „little horses“ to both the *lėkiai* („žirgeliai“) on the ridge of a roof characteristic of the traditional country architecture and the mythologeme of the twins mediating between the earth and the sky. On the other hand, the mediator between the earth and the sky or between people and God is characteristic of other mythic and ritual beings and very often of those with „horns“ (such as a „horned shaman“ etc.). The horns on a head correspond to the *lėkiai* on a roof. Thus, the functional identity between horses, rams, oxes and elks is explained in many ancient mythic images and art works. All those animals were sacrificed and, thus, they were the mediators between the earth and the sky. At the end of the article the author speaks of the twofold symbolic interpretation characteristic of ancient spiritual traditions (for example Vedic), i.e. earthy – natural and psychological – spiritual. In this respect a horse is a vital energy of a man and the giving a horse as a sacrifice is, virtually, the sacrificial offering of one's life, self-sacrifice to God.